

УДК 339.922

**ВПЛИВ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

В.М. Кислий*, Т.І. Жарик**

**Сумський державний університет, м. Суми;*

***ЗАТ «Технологія», м. Суми*

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів впливу митної політики на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Запропоновано заходи щодо вдосконалення шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності в умовах застосування митно-тарифних засобів у системі митної політики.

ВСТУП

Економічний стан держави визначається внутрішніми ресурсами країни і ступенем її інтеграції у світову господарську систему. Одним із найважливіших факторів інтеграції України до світового господарства є створення механізму сталого розвитку експорту, що у сучасних умовах залежить від можливостей вітчизняних підприємств виробляти і реалізовувати товари, які відповідають вимогам світового ринку за якістю, ціною та рівнем сервісу. Також на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств України впливають фактори, що залежать не від виробників, а від політики самої держави і від її міжнародних відносин. Одним з таких факторів є державна митна політика, яка прямо впливає на ціну вітчизняних товарів і, як наслідок, на конкурентоспроможність продукції в цілому [1].

Україні, щоб стати рівноправним членом міжнародних економічних відносин, необхідно реалізовувати заходи, спрямовані на гармонізацію її митного законодавства з законодавствами інших країн. Реалізація цього завдання об'єктивно вимагає проведення комплексних досліджень і визначає масштаби аналізу та розробок щодо вдосконалення механізму державної митної політики України, а недосконалість наявних методів формування ставок митних тарифів та процедур митного оформлення продукції помітно знижує результативність зовнішньоекономічної діяльності країни.

Процес регулювання митної політики потребує комплексного підходу, який передбачає вибір відповідних факторів зміцнення міжнародного експортного потенціалу України, розроблення методик аналізу та створення дієвої системи вдосконалення митного законодавства відповідно до сучасних світових тенденцій.

Вирішенню проблем митного регулювання присвячено роботи багатьох українських учених: К.Н. Владимірова, О.П. Гребельника, В.І. Дудчака, О.І. Зельниченка, О.В. Мартинюка, Ф.Л. Жоріна, П.В. Пашка, К.К. Сандровського, С.А. Терещенка та інших.

У результаті проведених досліджень було визначено основні напрямки оптимізації митної політики України, проаналізовано напрями впливу

митної політики на зовнішньоекономічну діяльність ЗАТ «Технології», надано оцінку пристосованості підприємства до зовнішньоекономічних зв'язків у сучасних умовах.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Метою статті є розроблення теоретико-методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства та визначення напрямків гармонізації митного законодавства України з країнами ЄС.

Досягнення поставленої мети здійснювалось через поставлення і вирішення таких завдань: дослідити сутність митної політики та концепції впливу митних тарифів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства, виявити тенденції формування та застосування митних тарифів та зборів; оцінити роль митної політики у формуванні стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства; визначити напрямки оптимізації митного законодавства; визначити та дослідити основні стратегії впливу митної політики на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Низькі темпи й обсяги розвитку експортно-імпорتنих операцій підприємств свідчать про недосконалість вирішення проблем адаптації зовнішньоекономічної діяльності до умов світового ринку та норм і правил ГАТТ/СОТ, а також інтеграції України з ринками країн-членів ЄС й інших міжнародних угруповань взагалі і глобалізації світової економіки зокрема.

Труднощі, з якими стикається підприємство при митному оформленні експортної та імпорتنної продукції, пов'язані з недосконалістю митного законодавства, корупцією та штучними перепонами, які створюються митними органами країни. Всі ці факти мають місце незважаючи на те, що Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на своїй території. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створювати рівні можливості для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, заохочувати конкуренцію та ліквідацію монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, за винятком випадків, передбачених законами України. Сьогодні Україну визнають як європейську, демократичну державу, яка взяла політичний курс на захід. Основними вигодами є звичайно ж розширення ринків збуту і сировини, спрощення митного режиму, зменшення імпортного мита ряду європейських країн, надходження закордонних інвестицій, що призведе до технологічного оснащення підприємства і подальшого зменшення собівартості продукції, залучення іноземних ноу-хау та освоєння нових видів продукції тощо [2].

Під час дослідження обраної теми, тобто шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах існуючої митної політики, ми зіткнулися з рядом проблем. Джерелом цих труднощів стало неоднозначне сприйняття можливих шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності різними торговими організаціями, державами, що провадять внутрішню митну політику, а також підприємствами, зовнішньоекономічну діяльність яких і регулює державна митна політика. Україна у своїй митній політиці повинна рухатися по шляху відходу від тарифних обмежень до нетарифного регулювання, як це і відбувається в усьому світі. Звичайно ж,

упроваджувати такі методи митного регулювання неможливо без удосконалення та гармонізації українського законодавства з законодавствами найрозвиненіших країн Європи та світу. Без вищезазначених змін використання методів нетарифного регулювання може привести до викривлення конкурентної політики в державі, буде шкодити товаровиробникам різного рівня, ставити їх у ситуацію, коли вони будуть мати нерівні можливості, що призведе до погіршення загальнодержавних економічних показників. Можливо, саме через існування вищеперелічених проблем у кожній країні ставлення до використання нетарифних методів регулювання у світовій практиці достатньо суперечливе. З одного боку, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) і Світова організація торгівлі (СОТ), яка почала функціонувати з 1995 р., офіційно ставлять завдання максимально можливого скасування таких заходів та переходу до регулювання зовнішньої торгівлі винятково тарифними методами. З другого боку, всі країни світу, використовують різноманітні форми нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Деякі нетарифні заходи не можуть бути усунені, тому є проекцією заходів внутрішньої економічної політики на торгово-економічні відносини з іншими країнами. Нарешті є і узаконені міжнародною торговою системою заходи нетарифного регулювання, як-от захисні заходи, що мають на меті в установленому порядку запобігти або пом'якшити шкоду, яка завдається національній економіці через різке зростання імпорту іноземних товарів, а також заходи, спрямовані на припинення недобросовісної конкуренції з боку іноземних експортерів. Класифікаційні схеми, що одержали міжнародне визнання, у наш час налічують близько 800 конкретних видів нетарифних заходів.

Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі являють собою комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішні ринки та стимулюють розвиток експортного потенціалу держави як суб'єкта світових господарських зв'язків. Використання цих заходів не тільки посилить конкурентні позиції України як імпортера на міжнародних ринках, а й приведе до позитивних змін у сфері захисту національної промисловості, охорони життя і здоров'я населення, навколишнього середовища, моралі, релігії і національної безпеки. Крім того, нетарифні методи використовуються і стосовно експортних операцій, а також для захисту національних ринків [3].

Україна у своїй митній політиці повинна рухатися по шляху відходу від тарифних обмежень до нетарифного регулювання, як це і відбувається в усьому світі. Звичайно ж, запроваджувати такі методи митного регулювання неможливо без удосконалення та гармонізації українського законодавства з законодавствами найбільш розвинених країн Європи та світу.

Як уже зазначалося вище державна митна політика має величезний вплив на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Саме вона визначає форми та методи здійснення ЗЕД. Шляхом запровадження як економічно обґрунтованих, так і суто політичних заходів держава може регулювати експортно-імпортні потоки товарів та послуг. Установлюючи ставки ввізного мита, держава захищає внутрішніх товаровиробників. Навпаки, при перепоповненні внутрішнього ринку певними видами товарів держава надає експортні пільги виробникам цих товарів, що, у свою чергу, сприяє підвищенню рентабельності зовнішньоекономічної діяльності та продуктивності роботи підприємств у цілому [4].

Ще одним впливовим інструментом митної політики держави є створення вільних економічних зон у рамках міждержавних угод, які

дають досить широкі можливості для проведення експортно-імпорتنих операцій.

Отже, як бачимо, існує безліч стратегій та напрямків проведення митної політики, які прямо чи опосередковано впливають на діяльність підприємств, їх виробничі та маркетингові можливості.

Реалізація експортного потенціалу країни на зовнішніх ринках є стратегічним завданням інтегрування її економіки до світової системи господарювання. Одним з ефективних шляхів створення сприятливого економічного середовища для експортерів є надання їм вільного доступу до необхідних ресурсів через систему звільнення імпорту ресурсів (прямо або побічно), необхідних для виробництва експортних товарів, від застосування як тарифних, так і нетарифних обмежень.

Розглянемо схеми надійного і безподаткового доступу до імпорتنих виробничих ресурсів, при застосуванні яких підвищиться ефективність зовнішньоекономічної діяльності ЗАТ „Технологія”.

Перш за все слід наголосити на ряді припущень, що будуть наведені нижче, та їх причинах. По-перше, ЗАТ „Технологія” виробляє свою продукцію на імпортному обладнанні та з імпортною сировиною, що значно підвищує вартість продукції.

За схемами передбачається звільнення від мита й інших обмежень на ввезення виробничих ресурсів для експортера промислових товарів, що імпортує матеріали як для виробництва на експорт, так і для випуску продукції на внутрішній ринок. Вона найефективніша для великих підприємств, що здійснюють постійні великі експортні поставки, систематично потребують значних обсягів виробничих ресурсів. Ці схеми можна реалізувати за допомогою: використання схем спеціальних знижок; зворотних схем з компенсації сплаченого мита; схем тимчасового безмитного ввезення; системи звільнення від мит.

Візьмемо останню стратегію і розглянемо її більш докладніше. Нагадаю, що підприємство в даний момент має налагоджені торгові зв'язки з Німеччиною, Італією, Польщею тощо та імпортує такі види продукції: плівка ПВХ та дозатори. Слід наголосити на ряді припущень, що будуть розглянуті нижче.

По-перше, ЗАТ «Технологія» імпортує свою продукцію з перелічених країн і сплачує мито. Ставка цих тарифів визначається митним законодавством України і становить 5% за плівку ПВХ та 6,5% за дозатори.

По-друге, з метою зниження собівартості продукції, виробленої з імпортною сировиною, припустимо, що ці матеріали підприємство купуватиме в тих країнах, з якими існує міждержавна угода щодо спільної торгівлі.

Для товарів, які ввозяться на митну територію України платниками податку на додану вартість, базою оподаткування є договірна вартість таких товарів, але не менше від митної вартості, зазначеної у ВМД з урахуванням витрат на транспортування, навантаження, розвантаження і страхування до пункту перетинання митного кордону України, а також сплата інших податків, зборів, яка розраховується за формулою[6]:

$$BO = (V + TV + VC + IV) + M + CA + III, \quad (1)$$

де БО – база оподаткування;

V – митна вартість;

TV – транспортні витрати;

VC – витрати зі страхування до пункту перетину митного кордону України;

IV – інші витрати (брокерські, агентські, комісійні);

M – імпортне мито;

СА – сума акцизного збору;

ПІ – інші подати, які включаються до ціни.

Сума ПДВ для імпортованих товарів ЗАТ „Технологія” нараховується за формулою

$$C_{\text{ПДВ}} = (B + M) * \text{ПДВ} / 100. \quad (2)$$

За відсутності імпортованого мита на сировину та матеріали, які використовуються у виготовленні продукції на експорт, формула буде мати такий вигляд:

$$C_{\text{ПДВ}} = B * \text{ПДВ} / 100. \quad (3)$$

Внаслідок закупівлі імпортованої сировини у підприємств, які діють в тих країнах, з якими Україна має Угоду про спільну торгівлю, ввізне мито не потрібно сплачувати, а отже, і ціна імпортованого товару зменшиться на розмір мита, що значно зменшить собівартість продукції, а отже, і збільшить отриманий прибуток від її реалізації.

Вплив зміни ставки мита на результати діяльності ЗАТ „Технологія” розглянемо у двох таблицях нижче (табл.1 і табл.2).

Аналізуючи дані таблиць, ми бачимо, що прибуток від реалізації оболонки декоративної із плівки ПВХ збільшився на 206,25 тис. грн, а ковпачків алюмінієвих з дозатором на 149,85 тис. грн, собівартість однієї оболонки декоративної (із ПВХ) зменшилась на 0,01 грн/шт, а ковпачків алюмінієвих з дозатором на 0,03 грн/шт. Відповідно рентабельність оболонки декоративної збільшилась на 34% і становить 118%, а ковпачка алюмінієвого на 13% і становить 45%. Це сталося за рахунок застосування нульової ставки мита при закупівлі імпортованої сировини, а саме: плівки ПВХ і дозаторів у підприємств, які діють в тих країнах, з якими Україна має Угоду про спільну торгівлю. Аналіз схеми надійного і безплатного доступу до імпортованих виробничих ресурсів показує, що застосовуючи нульову ставку мита при закупівлі імпортованої сировини у підприємств, які діють в тих країнах, з якими Україна має Угоду про спільну торгівлю, ефективність зовнішньоекономічної діяльності ЗАТ „Технологія” збільшиться майже в 1,5 рази.

ВИСНОВКИ

У результаті проведених досліджень ми бачимо, що для успішного розвитку національних виробників необхідно провести тарифну реформу, яка, у свою чергу, повинна привести до порівняно уніфікованої структури мита з якомога низьким рівнем ставки. Там, де недоцільне зниження тарифних ставок, пріоритетним напрямом тарифної реформи може стати усунення звільнень від сплати мита і введення (або підвищення) податків на вітчизняні товари, захищені високими тарифами на конкуруючий імпорт. У результаті таких заходів вирішуються суперечності, які пов'язані із застосуванням митних тарифів, і забезпечуються додаткові надходження до Державного бюджету. Вважаємо, що умова за гарантії доступу експортів до безмитних ресурсів застосування рівномірності структури митних тарифів на проміжну і кінцеву продукцію є одним з ефективних варіантів регулювання імпорту. Коли увага зосереджена на мінімізації втрат в ефективності виробництва при забезпеченні певного рівня протекціонізму або при досягненні накресленого рівня самозабезпечення продукцією, яка заміщає імпорт, уніфікована структура тарифів на кінцеву продукцію є оптимальнішою. Отже, в умовах трансформації економічної системи основною метою тарифної політики має бути скорочення розкиду ставок і зниження середнього рівня протекціонізму.

Таблиця 1 - Ефективність виробництва продукції ЗАТ „Технологія” за умов застосування діючої митної ставки

Сума коштів на придбання сировини та матеріалів, тис.грн	Придбана сировина		Митний збір		Мито		ПДВ		Сума коштів на придбання з урахуванням митного збору, мита та ПДВ, тис.грн.	Отримана продукція		Собівартість однинці продукції, грн/тис. шт	Собівартість отриманої продукції, тис.грн.	Ціна реалізації, тис.грн.	Прибуток, тис.грн	Рентабельність продукції, %	
	назва	кількість	однина вимірювання	%	тис.грн	%	тис.грн	%		тис.грн	кількість, тис. шт						назва
600	Плівка ПВХ	37,5	тис.м ²	0,2	1,2	5	30	20	126	757,2	Оболонка декоративна з плівки ПВХ	20625	0,065	1340,63	2475	1134,38	85
800	Дозатори	5000	тис.шт	0,2	1,6	6,5	52	20	170,4	1024	Ковпачок алюмінієвий з дозатором	4995	0,34	1698,30	2247,75	549,45	32

Таблиця 2 – Ефективність виробництва продукції ЗАТ „Технологія” за умов нульової ставки мита

Сума коштів на придбання сировини та матеріалів, тис.грн	Придбана сировина		Митний збір		Мито		ПДВ		Сума коштів на придбання з урахуванням митного збору, мита та ПДВ, тис.грн.	Отримана продукція		Собівартість однинці продукції, грн/тис.шт	Собівартість отриманої продукції, тис.грн.	Ціна реалізації, тис.грн.	Прибуток, тис.грн	Рентабельність продукції, %	
	назва	кількість	однина вимірювання	%	тис.грн	%	тис.грн	%		тис.грн	кількість, тис. шт						назва
600	Плівка ПВХ	37,5	тис.м ²	0,2	1,2	0	0	20	120	721,2	Оболонка декоративна з плівки ПВХ	20625	0,055	1134,38	2475	1340,63	118
800	Дозатори	5000	тис.шт	0,2	1,6	0	0	20	160	961,6	Ковпачок алюмінієвий з дозатором	4995	0,31	1548,45	2247,75	699,30	45

Сучасний економічний розвиток характеризується чіткою тенденцією до інтеграції національних економік, що диктується як закономірністю розвитку світової економічної системи в цілому, так і національних економік як її складників. Україна офіційно вступила в членство СОТ, але митно-тарифна політика держави нині не відповідає повністю вимогам СОТ. Розглянемо членство України у даній міжнародній організації під кутом зору митно-тарифних відносин: зменшаться нетарифні і тарифні обмеження для українських товарів практично на всьому світовому ринку; відкриється можливість не тільки кількісно збільшити обсяги експорту, але й змінити його структуру; українська зовнішня торгівля може кількісно і якісно поліпшитись одночасно майже з 150 країнами світу, які визначають 93% світової торгівлі; збільшаться можливості імпорту сучасних технологій виробництва, участі українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в міжнародних ринках капіталів і залучення до країни іноземних інвестицій, а також участі у міжнародних виробничих операціях.

SUMMARY

An article is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the influence of customs policy on the efficiency of foreign economic activity of the enterprise. Actions of improvement of the ways of the efficiency of the foreign economic activity of the enterprise in the conditions of using customs-tariff means in system of customs policy are suggested.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Владимиров К.Н., Бардачова В.Ю. Митне регулювання: Навч. посіб. – 2-ге вид. – Херсон: Олді – плюс, 2002.-336с.
2. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 696с.
3. Ващенко В. Митно-тарифне регулювання //Вісник Академії митної служби України, Дніпропетровськ, 2000. – С. 12-21с.
4. Митна політика України в контексті європейського вибору: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали наук.- прак. конф. – Дніпропетровськ, 20-21 листопада, 2003р. – Дніпропетровськ: Акад. митної служби України, 2003. – 256с.
5. Митно-тарифне регулювання у 2005 році. // Журнал – Митна справа. – №1. – 2005.
6. Терещенко С. Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики ЗЕД: Навч. пос. для студ. вищ. та серед, спец. навч. закл. – К.: Август, 2001. – 422с.
7. www.customs.gov.ua

Кислий В.М., канд. екон. наук, доцент, СумДУ,
м. Суми;

Жарик Т.І., декларант ЗАТ «Технологія»,
м.Суми

Надійшла до редакції 20 березня 2008 р.